

Nr 26

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan.

Andra lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I:442 av herr *Carlsson, Eric, m. fl.* och nr II:561 av herrar *Johansson* i Skärstad och *Dockered*.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta om ändrad lydelse av 25 § skollagen enligt följande.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §

Studieväg för — — — — — av skolan.

Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker *genom skolans försorg, sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig.*

Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker *på förslag av skolan efter samråd med föräldrarna och deras medgivande.*

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen I:442.

Gällande bestämmelser

Skollagen den 6 juni 1962 innehåller grundläggande regler om barnens och ungdomens rätt till undervisning i grundskolan och påbyggnadsskolorna till denna samt om undervisningen i dessa skolor. I 24 § lämnas vissa föreskrifter angående grundskolans organisation. Det anges sålunda att grundskolan omfattar nio årskurser med fördelning på tre stadier samt att inom grundskolan anordnas dels olika studievägar, avpassade efter barnens studieinriktning, dels ock specialundervisning för sådana barn, som har svårt att följa den vanliga undervisningen eller anpassa sig till verksamheten i skolan. Vidare anges att det inom grundskolan anordnas särskild undervisning för barn som på grund av lyte, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i vanligt skolarbete. I anslutning till dessa bestämmelser om grundskolans organisation slår lagen fast principen om det fria valet av studieväg. Studieväg för elev i grundskolan väljes — föreskriver 25 § — av föräldrarna efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan. Uttagning av elev

till specialundervisning kan dock i sista hand ske även mot föräldrarnas vilja. I lagen kommer denna princip till uttryck genom följande stadgande: Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker genom skolans försorg, sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig (25 § andra st.).

Frågans tidigare behandling

Frågan om uttagande av elev till specialundervisning behandlades ingående i samband med skollagens antagande.

1957 års skolberedning, på vars förslag skollagen grundar sig, ansåg att anordnandet av specialundervisning var ett viktigt led i skolans strävanden att skapa betingelser för en studiegång avpassad efter den enskilde elevens förutsättningar och behov. I frågan om överförande av elever till specialklasser anförde beredningen följande (SOU 1961:30):

Erfarenheten visar, att en viktig förutsättning för att en omplacering skall få den önskade effekten är dels att målsmännen är informerade om elevens skolsvårigheter och om vad man avser att vinna genom den planerade undersökningen och eventuella överflyttningen, dels att omplaceringen om möjligt sker i samförstånd med målsman. I anslutning till det av beredningens sekretariat framlagda stadgeförslaget kommer nya anvisningar för uttagning och placering av elever till specialundervisning att erfordras. I dessa bör kraftigare än förut framhållas specialundervisningens karaktär av förmånserbjudande. Det bör även understrykas, att överförandet av elev till specialklass i princip bör bygga på målsmannens frivilliga medverkan. En sådan medverkan är oftast spontan och självklar, när det gäller ett barns placering i specialklass, som avser att hjälpa barnet att kompensera sådana handikapp som t. ex. syn- eller hörselskada eller läs- och skrivsvårigheter. Erfarenheten har visat, att den är svårare att uppnå, då barnets handikapp består i en intellektuell utvecklingshämning eller i grava anpassningsstörningar. I sådana fall måste emellertid målsmans rätt till fritt val av studieväg för eleven få vika och skolans myndigheter både med hänsyn till den enskilde eleven och till undervisningen i klassen i övrigt i sista hand ensidigt få avgöra om elev skall överföras till eller från specialklass. Ett långvarigt uppskjutande av rekommenderad omplacering av elev kan leda till förlust av för barnets utveckling och undervisning värdefull tid och till uppkomsten av sekundära anpassningsbesvär. För föräldrar till ett handikappat barn kan det också i många fall kännas omöjligt eller i varje fall mycket betungande att i sista hand vara ansvariga för ett beslut om viss placering av barnet. Uttagning till specialklass bör föregås av noggranna och allsidiga undersökningar liksom av överläggningar med barnets målsman. Av uttagningshandlingarna bör framgå, om överförandet till specialklass skett mot målsmans vilja och skälen för överförandet. Målsman bör ges möjlighet att hos länskolnämnd få lokal skollednings placeringsbeslut prövat.

Vid remissbehandlingen redovisades en positiv inställning till beredningens förslag av en lång rad instanser. Flera betonade dock vikten av så långt möjligt frivillig medverkan från föräldrarnas sida samt av att beslut i hänvisningsfrågor föregicks av noggrann prövning. Direkt avvisande till beredningens förslag ställde sig socialstyrelsen, som ansåg att ett beslut rörande överförande av elev till undervisning i hjälpklass eller observationsklass var ett grannlaga och för eleven och hans föräldrar

betydelsefullt avgörande. Enligt styrelsens uppfattning hade det icke visats att behov förelåg av en tvångsbestämmelse på detta område.

I *propositionen nr 54 till 1962 års riksdag* angående reformeringen av den obligatoriska skolan biträdde föredragande departementschefen skolberedningens förslag, trots att förslaget innebar ett avsteg från det eljest för grundskolan avsedda fria valet av studieväg. I likhet med beredningen underströk departementschefen specialundervisningens karaktär av en förmån liksom att överförandet av elev till specialklass i princip borde bygga på föräldrarnas frivilliga medverkan. Skulle trots allt hänvisning behöva ske mot föräldrarnas vilja, borde enligt departementschefens mening detta och skälen därtill framgå av uttagningshandlingarna. Han framhöll också att målsman, såsom skolberedningen förordat, borde ha möjlighet att överklaga beslutet hos länsskolnämnd.

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen väcktes en *motion nr I:587*, i vilken yrkades att elev inte skulle få överföras till specialklass utan föräldrarnas medgivande. Samma syfte hade motionen I:716 som väcktes i anslutning till propositionen nr 136 med förslag till skollag. *Särskilda utskottet* behandlade båda propositionerna, nr 54 i sitt *utlåtande nr 1* och nr 136 i sitt *utlåtande nr 2*. I sistnämnda utlåtande hänvisade utskottet beträffande frågan om uttagande av elev till specialundervisning till sitt uttalande i utlåtande nr 1. I detta anförde utskottet bl. a. följande:

Utskottet vill slutligen här något uppehålla sig vid en hemställan i motionen I:587 om att elev ej må överföras till specialklass utan föräldrarnas medgivande, trots att utskottet får anledning senare beröra denna fråga vid sin behandling av proposition 136 angående skollag m. m. De skäl departementschefen med anslutning till skolberedningen anført för sitt ställningstagande i denna känsliga fråga finner utskottet övertygande. Överförandet av elev till specialklass på det sätt som beredningen föreslagit synes vidare innebära så goda garantier som över huvud taget kan åstadkommas för en ingående och omsorgsfull prövning i den anda som ligger till grund för förslaget om föräldrarnas och elevernas fria val av studieväg. Utskottet, som med avstyrkande av nämnda motion i förevarande avseende ansluter sig till vad departementschefen i denna fråga uttalat, förutsätter slutligen att den föreslagna rätten till besvär över skolledningens beslut i dessa frågor inte skall ges en så formell tillämpning att den blir i praktiken verkningslös för målsmännen.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande i denna del.

Motionerna

Motionärerna framhåller att det enligt deras mening innebär ett allvarligt ingrepp i en människas liv att bli överflyttad till specialklass, ett ingrepp som kan påverka människans möjligheter och inställning till samhället för all framtid. Mot denna bakgrund ter sig den fullmakt skolan fått att ensidigt fatta avgörandet i överflyttningsfrågan både oroande och skrämmande. Motionärerna fortsätter:

Ett barn som har skolsvårigheter behöver allt stöd som går att få från såväl hem som skola. Där har hemmets positiva inställning till skolan mycket stor betydelse.

Skolan har här en stor uppgift i att främja samarbetet mellan hem och skola på likvärdig grund, till gagn för eleven. Detta samarbete blir emellertid ofta svårt att åstadkomma när föräldrarna i sin omsorg om sitt barn känner sig vara i underläge mot skolan. Vid uppträdande skolsvårigheter äger skolan att avgöra studievägen för elev. Den utformningen lagen har fått underkänner inte bara elevens rätt, även föräldrarnas rätt sätts ur spel. Det torde vara lätt att förstå, att i en sådan situation kan det vara svårt att få ett förtroendefullt samarbete mellan skola och hem till gagn för eleven med skolsvårigheter som behöver allt det stöd som finns att få.

Utskottet

För barn i grundskolan som har svårt att följa den vanliga undervisningen eller anpassa sig till verksamheten i skolan anordnas enligt föreskrifter i skollagen specialundervisning. Detsamma gäller för barn som på grund av lyte, långvarig sjukdom eller liknande omständighet inte kan delta i vanligt skolarbete. Uttagning av elev till specialundervisning sker genom skolans försorg, sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig. I sista hand kan uttagning ske mot föräldrarnas vilja. Föräldrarna har möjlighet att överklaga lokal skolmyndighets beslut hos vederbörande länskolnämnd.

I förevarande motioner görs gällande att ett förtroendefullt samarbete mellan hem och skola inte kan åstadkommas, om föräldrarna känner sig i underläge gentemot skolan. Enligt motionärernas mening bibringas föräldrar till elev med skolsvårigheter ofta en sådan känsla, eftersom skolan ensidigt har rätt att avgöra om eleven skall överföras till specialklass. Motionärerna föreslår i anledning härav att skollagen ändras, så att uttagning av elev till specialundervisning alltid skall kräva föräldrarnas medgivande.

Skollagen bygger på principen om det fria valet av studieväg. Det skall sålunda ankomma på föräldrarna att välja studieväg efter samråd med eleven och sedan uppsynningar lämnats av skolan. Målsmans rätt till fritt val av studieväg får emellertid vika då det gäller barn med skolsvårigheter. Motiveringen härför är dels att man vill garantera barn, som är i behov därav, en särskilt anpassad undervisning, dels att man vill underlätta undervisningen i normalklasserna, så att dessa inte betungas av för endast vissa elever i klassen avsedd specialundervisning. Vid skollagens antagande betonades specialundervisningens karaktär av en förmån. Det underströks också att överförandet av elev till specialklass i princip borde bygga på föräldrarnas frivilliga medverkan. Med hänvisning härtill och till föräldrarnas rätt att besvära sig hos länskolnämnd över den lokala skolledningens beslut i dessa frågor avlog 1962 års riksdag ett motionsyrkande av samma innebörd som det nu föreliggande.

Enligt vad utskottet inhämtat har skolöverstyrelsen den uppfattningen att skolmyndigheterna då fråga om överföring av elev till specialundervisning aktualiseras alltid grundligt diskuterar frågan med föräldrarna innan beslut fattas. Skolan strävar i varje enskilt fall efter en placering av eleven i samförstånd med dennes föräldrar. Ett positivt samarbete mellan skola och hem är nämligen en grundläggande förutsättning för ett gott skolresultat. Skulle föräldrarna ställa sig avvisande till en placering av eleven i specialklass, avstår man på många håll i landet från en sådan åt-

gård. Merendels brukar föräldrarna dock vara beredda att lämna sitt medgivande, och överklaganden till länskolnämnd har hittills skett i ytterst få fall.

Enligt utskottets mening är det av väsentlig betydelse att samråd mellan hem och skola föregår beslut om överförande av elev till specialundervisning. Med hänsyn till hur man sedan skollagens ikraftträdande förmått att i praktiken lösa frågor av detta slag anser utskottet att skäl saknas för riksdagen att inta annan ståndpunkt till motionsförslaget än den riksdagen intog år 1962. Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I:442 och II:561, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 30 mars 1967

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Strand, Lars Larsson, Hübinette, fru Nilsson, herrar Eric Carlsson, Edström*, Dahlberg och Wirtén*;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors*, fru Ekendahl, herr Gustavsson i Alvesta, fröken Wetterström*, fröken Sandell, herrar Johansson i Södertälje* och Göransson.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

I. av herr *Eric Carlsson*, vilken ansett

a) att det avsnitt i utskottets utlåtande, som börjar å s. 4 med orden "Enligt vad" och slutar å s. 5 med orden "år 1962", bort ersättas med text av följande lydelse:

"Enligt utskottets mening är det en självklar princip att ett barn som har skolsvårigheter bör ha allt stöd som går att få från såväl hem som skola. Hemmets positiva inställning till skolan har härvidlag mycket stor betydelse. Skolan har en stor uppgift i att främja samarbetet mellan hem och skola på likvärdig grund, till gagn för eleven. Detta samarbete blir emellertid svårt att åstadkomma i ifrågavarande fall då föräldrarna i sin omsorg om sitt barn är i underläge mot skolan. Den utformning lagen fått underkänner såväl elevens som föräldrarnas rätt att avgöra studievägen för en elev med skolsvårigheter och överlämnar helt denna bedömning till skolan. Att i detta läge åstadkomma ett förtroendefullt samarbete mellan hem och skola torde vara svårt.

Utskottet är medvetet om att uttagning av elev till specialundervisning i flertalet fall sker i bästa samförstånd mellan föräldrar och skola. Antalet överklaganden till länskolnämnd har även varit relativt få. Detta förhållande rubbar dock inte principen att föräldrarna bör äga rätt att själva avgöra studievägen för sina barn. Enligt utskottets mening bör därför ifrågavarande lag ändras så att föräldrarnas medgivande måste inhämtas innan överföring av elev till specialundervisning sker.”

b) att utskottet bort hemställa,

”att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I:442 och II:561, måtte för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 25 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)

Häri genom förordnas att 25 § skollagen den 6 juni 1962 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §

Studieväg för — — — — — av skolan.

Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker *genom skolans försorg, sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig.*

Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker *på förslag av skolan efter samråd med föräldrarna och deras medgivande.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1967.”

II. av herr *Gustavsson* i Alvesta.